

ความ (ไม่) ยั่งยืน กับกระบวนการนโยบายสาธารณะ

สัมมนาวิชาการประจำปี 2564 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ

กฤษฎา บุญชัย

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

2 กันยายน 2564

รากของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ▶ เกิดจากขบวนการนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม จากคนชายขอบ ตกขอบการพัฒนาทั่วโลก
- ▶ แนวคิดที่ตั้งคำถาม และแสวงหาจุดเปลี่ยน จุดสมดุลจากกระบวนการพัฒนาที่ทำลายนิเวศ สร้างความเปราะบางสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ
- ▶ รากปัญหาจากการพัฒนาระบบทุนนิยม จากยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม สู่อาร่าอาณานิคม และการเกิดขึ้นของระบบโลกที่มีทุนนิยมศูนย์กลางและชายขอบ สู่มัธยมใหม่ และหลังมัธยมใหม่

- ▶ ตั้งคำถาม ต่อการแยกการพัฒนาเศรษฐกิจออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของนิเวศ สังคมและการเมือง และการใช้เศรษฐกิจสังคม
- ▶ ตั้งคำถามต่อระบบการพัฒนาแบบแผนเดี่ยว ที่กำกับอำนาจโดยศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองแบบครอบงำ
- ▶ ตั้งคำถามต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ก้าวข้ามขีดจำกัดของธรรมชาติ

ความหมายที่ “ล่องลอย”

- ▶ เริ่มจากการพัฒนาบนขีดจำกัดของนิเวศ และสร้างความยั่งยืน เป็นธรรมให้แก่คนรุ่นอนาคต
- ▶ ผลการการต่อสู้ทางแนวคิด วาทกรรม กลายมาสู่ แนวคิด “กลายพันธุ์” หลายทาง เช่น “การเติบโตอย่างยั่งยืน”, “อุตสาหกรรมนิเวศยั่งยืน”, “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”,.... ฯลฯ
- ▶ ปัจจุบันมีแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไม่ต่ำกว่า 100 ความหมาย ที่มีทั้งสอดคล้อง ขัดแย้ง ไปคนละทาง หรือใช้เป็น **branding** ให้กับนโยบายสาธารณะประเภทต่างๆ

การพัฒนาที่ยั่งยืน กับนโยบายสาธารณะ

- ▶ ปรากฏชัดเจนจากการประชุมสุดยอดโลก ในปี 2535 ที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (ถัดมาก็เกิด WTO, FTA....)
- ▶ ส่งผ่านมาสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 7 (2535) ถึงปัจจุบัน
- ▶ กลุ่ม เครือข่าย ทั่วโลกที่เกี่ยวกับการพัฒนา และนโยบายสาธารณะทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม ต่างเอาคำ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มาต่อท้าย สร้าง **branding** และจุดเชื่อมเข้ากับนโยบายสาธารณะ
- ▶ ผลก็คือ เรามีนโยบายสาธารณะที่อ้างอิงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนมากมาย แต่ไม่ได้ผลิตซ้ำความหมายจากรากเดิม แต่ใช้ขยายแนวคิด อำนาจ และพื้นที่สาธารณะของตน
- ▶ แต่ทิศทางการพัฒนาไม่ได้เปลี่ยนไปเลย

เทียบเคียงอันดับการพัฒนาที่ยั่งยืนกับมิติด้านอื่นๆ

SDGs	Happiness	Democracy	GDP
1.Finland	1.Finland	1.Norway	1.USA
2.Sweden	2.Denmark	2.Iceland	2.China
3.Denmark	3.Switz	3.Sweden	3.Japan
4.Germany	4.Iceland	4.New Zealand	4.Germany
5.Belgium	5.Norway	5.Finland	5.UK
18.Japan	18.USA	13.Germany	23.Sweden
32.USA	54.Thai	24.Japan	25.Thai
43.Thai	62.Japan	25.USA	31.Norway
57.China	94.China	68.Thai	44.Finland

ทิศทางการพัฒนา (ยั่งยืน?) ที่ใครจะถูกทิ้ง

- ▶ การเปลี่ยนแปลงใหญ่ คือ **Digital & Machine** ในทุกมิติการผลิต การจัดการ และชีวิต
- ▶ สังคมสูงวัย ที่มีระดับความเข้มข้นต่างกัน แต่รุนแรงมากในภาคเกษตร ชนบท
- ▶ การเปลี่ยนแปลงนิเวศ สภาพภูมิอากาศ

- ▶ การทำให้นิเวศ ทรัพยากร วัฒนธรรม พฤติกรรมการใช้ชีวิต ฯลฯ เป็นหน่วย ปัจจัย และสินค้า และแลกเปลี่ยน (**trade off**) ได้
- ▶ โครงสร้างความเหลื่อมล้ำที่ขยายตัว
- ▶ การสลายเส้นแบ่งนานาชนิด รัฐ-ชาติ, เมือง-ชนบท, เศรษฐกิจ-นิเวศ/สังคม พร้อมกับการขีดเส้นแบ่งใหม่ **Digital-Analog**, ยั่งยืน-เปราะบาง

- ▶ คน กลุ่มคนที่ปรับตัวไม่ทัน กำลังถูกทิ้ง!
- ▶ การเข้าใจอนาคต และออกแบบการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตในยุคหลัง (โควิด หลังการล่มสลายของระบบอำนาจเดิม ฯลฯ) คือผู้ที่ถูกทิ้ง

การทบทวนความหมาย ความสำคัญ การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อ นโยบายสาธารณะ

- ▶ การพัฒนาที่ยั่งยืน ในความหมาย **UTOPIA** ความความหวังต่ออนาคต คำถามคือ ความหวังของใคร เป็นความหวังสากลมั๊ย มีความเหลื่อมล้ำในความหวังหรือไม่
- ▶ เป็นผลรวมหรือแยกส่วน แยกการพัฒนาเศรษฐกิจ ออกจากสังคมและการเมือง แยกการเติบโตกับขีดจำกัดนิเวศ แยกการรวมศูนย์ บนลงล่าง หรืออิสรภาพที่หลากหลาย กระจายอำนาจ
- ▶ ความหมายที่พัฒนาไปสู่ความขัดแย้ง จากยั่งยืนนิเวศ สู่ ยั่งยืนเศรษฐกิจ ยั่งยืนอำนาจ/ มั่งคั่ง ยั่งยืนในความเหลื่อมล้ำ?

แนวคิดยั่งยืน ยังแฝงฝังด้วยแนวคิดอื่นๆ ที่สำคัญ

- ▶ ความเป็นธรรม (นิเวศ เศรษฐภาพ คนชายขอบ คนรุ่นถัดไป ฯลฯ)
- ▶ เสรีภาพ ที่จะกำหนดชะตาชีวิต โดยเชื่อมโยงกับความผาสุกของส่วนรวม
- ▶ สิทธิมนุษยชน สิทธิที่จะดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรี ที่รัฐและสังคมต้องคุ้มครองปกป้อง
- ▶ คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี ในการกำหนดความเป็นตัวตน ความเป็นสังคม
- ▶ สิทธิของธรรมชาติ ที่ธรรมชาติได้ขึ้นมาเป็นองค์ประธานคู่เคียงกับมนุษย์

ปฏิบัติการสร้างความยั่งยืน (ครอบครัว)

- ▶ สร้างตำนาน ความทรงจำ กำกับความหมายต่อการพัฒนา และชีวิตทางสังคมที่พึงประสงค์
- ▶ ขยายกลไกอำนาจของการพัฒนา ผ่านหน่วยงานและปฏิบัติการพัฒนา
- ▶ สร้างระบบ ระเบียบ มาตรการพัฒนา ภายใต้แนวคิดหลัก
- ▶ แยกส่วน เพื่อจัดการกับภาวะย้อนแย้ง

การพัฒนาที่ยั่งยืนในฐานะการปลดปล่อย

- ▶ สลายมายาคติการพัฒนาที่กดทับ และเผยให้เห็นระบบการครอบงำ (ความมั่งคั่ง เหลื่อมล้ำ การฉ้อราษฎร์ การสร้างความเสี่ยงสู่สาธารณะ)
- ▶ การก่อรูปแนวคิดการพัฒนา ดึงเอาการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ให้กลับมาอยู่บนฐานความอยู่รอด ยั่งยืนของระบบนิเวศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจดำรงชีพ
- ▶ การสร้างพื้นที่ปฏิบัติการอิสระ

- ▶ การจัดการทรัพยากรส่วนรวมอย่างทั่วถึง เท่าเทียม
- ▶ การสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมให้เกิดความเป็ฯธรรม
- ▶ การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนเชื่อมต่อแนวระนาบ สู่แนวคิด บนอิสรภาพ หลากหลาย
- ▶ การข้ามเส้นแบ่งทั้งในเชิงกายภาพและสังคม

การทบทวน สร้างความหมายใหม่การพัฒนาที่ยั่งยืน และ นโยบายสาธารณะ

- ▶ สู่ความยั่งยืนนิเวศวัฒนธรรม การปรับความสัมพันธ์มนุษย์กับธรรมชาติ จาก **Capitalocene** สู่ **Chuthulcene** (มนุษย์กับนิเวศในทุกด้านอยู่ร่วมกัน)
- ▶ เกิดแนวคิด **Degrowth** เอาขีดจำกัดนิเวศเป็นตัวตั้ง และลดการเติบโตที่ทำลายนิเวศทรัพยากร
- ▶ กำหนดตัวชี้วัดจากฐานล่าง มุ่งการเรียนรู้ ปรับตัว ออกแบบอย่างอิสระ หลากหลายแต่เชื่อมโยงของกลุ่มคนรากฐาน ทำให้การพัฒนาเป็นเรื่องเฉพาะถิ่น/ที่ พร้อมไปกับความเป็นสากล

- ▶ สร้างพลังการพัฒนาเป็นกลุ่ม เครือข่าย เชื่อมโยงผสมผสานเป็นเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน++++
- ▶ พัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมอย่างรอบด้าน
- ▶ สร้างพื้นที่ กลไก ระบบสร้างอำนาจต่อรองแก่คนชายขอบ และเชื่อมโยงกับสาธารณะ ตัดข้ามเส้นแบ่ง
- ▶ สร้าง **Utopia** หรือความหวังในหลากหลายแบบ และปฏิบัติการให้เกิดขึ้นจริง